

Herderova su izdanja u čitavom svijetu poznata kao izdanja uzorne tehničke izvedbe. Kod ovog sveska leksikona nema čovjek ništa više da zaželi. Može samo da ga najtoplije preporuča. **A. Ž.**

M. Dezimber: Moral zasnovan na prirodnim zakonima. Preveo Milan I. Ilić. Beograd 1929. Štamparija »Privrednik«, 8°, str. 160. (ćirilicom)

Možda se na izdanje, kao što je ovo, ne bi ni trebalo osvrnuti. S naučnog gledišta svakako ne. Ali radi sredine u kojoj živimo i opće neupučenosti naše publike, valja reći dvije riječi i o knjizi, što nosi ovako složen i privlačiv naslov.

Prvi dio (str. 2—71) razvija jednostavnu i naivnu materijalističku teoriju: »da su naša inteligencija i naš moral kao proizvod ovog istog razvijanja (posle mnogo vekova čekanja u tami) isto tako (kao naše telo) potčinjeni još složenim radnjama prirodnih sila, koje su ih dovele do stepena na kome ih sada nalazimo« (str. 8.)

Drugi dio je (str. 72—116) dopuna teorije u obliku pitanja, primjedaba i odgovora. Treći dio (str. 117—154,) govori »o nekim dužnostima« čovjeka, većinom u obliku aforizama. Dolaze isključivo ovi autoriteti: Marko Aurelije, Seneka, Epiktet, Konfucije, »Ruso«, »Gijo«, »Papyrus de Bulak«, »Nikola« i »Burdo«, te kojiput Plato, Kant i Forel. Krist je, kako vidite, nepoznanica za ovog »naučenjaka«. Četvrti dio (str. 155—160) nosi naslov: O smrti. Dokazuje, da je suvišan strah od nje i da je ona samo vrlo rijetko bolno stradanje.

Sva teoretska razvijanja, sve primjene, odgovori i tumačenja, osim nešto primjera iz života čovjekova, baziraju na opažanjima iz bilinskog i životinjskog života. Osnovica ovih skrajnjih materijalističkih izvoda jest onaj rani monistički, darvinističko-hekelistički nazor, o kojemu još jedino socijalistički i komunistički agitatori vode računa. Pojmova: Bog i duša ne pozna ova knjižica, niti razlike između duha i materije. Zato joj naslov ne odgovara sadržaju i kadar je da zavede. U interesu je zdravog napredovanja naše socijalne sredine, da se ovakova loša roba onemogući na našem književnom tržištu. **A. Živković.**

C. Balić, O. Fr. M. Joannis de Polliaco et Joannis de Napoli quaestiones disputatae de immaculata Conceptione B. Mariae Virginis. Bibliotheca Mariana Medii Aevi. Textus et disquisitiones. Collectio edita cura Instituti theologici Makarensis Jugoslavia Fsc. I. Sibenici Jugoslavia. 1931. in 8°. LVIII. — 110 p.

Ovo je prva sveska, kojom započinje Balić izdavati seriju rukopisa, što leže zaprašeni u evropskim bibliotekama, a odnose se na Marijansku teologiju iz srednjeg vijeka. Takav pothvat traži i jakih umnih napora i novčanih sredstava. O. Dr. Baliću je to poznato, i pouzdanjem u svoju dobru volju i ustrajnost, u susretljivost drugih učenih ljudi, koji će ga i savjetom i dobrom riječi osokoliti na rad i u novčana sredstva, koja će biti pružena bar sa strane onih nekih, koji ovakovu studiju znadu cijeniti, poduzeo se ovoga posla. I mi mu želimo najbolji uspjeh.

Važno ovakovih publikacija stoji u tijesnoj vezi s naukom o evoluciji kršćanskih dogmata i teologije. Evolucija nije samo pitanje histo-

rijsko; ono je u glavnomu pitanje doktrinalno. Sve su nauke tokom vremena podvrgnute evoluciji. Tako i kršćanska dogmata u izvjesnom smislu. Evolucija jedne nauke je upotpunjenje njezino i usavršavanje. Iz principa jedne nauke, koji su poznati, izvode se zaglavci novi, koji su bili nepoznati, ili nijesu bili poznati onako jasno prije, kao kašnje.

Izdavanjem kritičkih još neizdatih teoloških djela iz prošlosti unosi se svijetlo u pitanje evolucije i dogmata i teologije. Tu je projektirano mišljenje, što je vladalo u nizu vijekova o kršćanskim istinama i za i protiv tih istina; tu su osnovke tim mišljenjima, tu je položena vrijednost dokaza i protudokaza; tu se vidi umna elaboracija, koja je prodirala natrag u kršćansku tradiciju, da otkrije što je bilo uvijeno i prokaže istinu u čitavom svijetlu.

Ovomu je izdanju izdavaatelj dodao:

1° Prolegomena, gdje se napominju neke stvari, kojih se je auktor držao u ovom izdanju. 2° Introductio in editionem quaestionum. Tu je opisan životopis Ivana de Polliaco i Ivana de Napoli; opisani su kodeksi, njihova suvislost, variante, pogreške prepisačeve. 3° Summa quaestionum de Immacolata B. V. Conceptione. U ovom dijelu štovani izdavaatelj iznosi nauku pariške univerze, de Immacolata Conceptione, kojoj je univerza bila protivna radi ovih razloga: a) što o tomu nema nigdje govora explicite u sv. Pismu, b) što sv. Bernard piše Lionskim kanonicima, koji su bili uveli »festum Imm. Conc.« da taj »ritus nescit Ecclesia, non probat ratio, non commendat antiqua traditio, c) što je Petar Lombarski, izrije-kom kazao, da nije bila začeta bez grijeha, već da je poslije začeca bila oslobođena, d) što je jedini Isus Krist bio bez grijeha, e) što se otkup Isukrstov odnosi na sve ljude bez izuzetka, dakle i na Djevicu Mariju, koja je dosljedno bila okaljana grijehom. — Auktor iznosi mišljenje H. Gandavensis, koji se prvi udaljio od općeg mišljenja toga doba. Kako mu je jako imponirala univerzalnost peccati originalis, branio je on ovako: »Virginem tantum in instanti et in transitu fuisse in peccato originali.« Da ovo dokaže služio se argumentacijom, kojom su se služili kašnje Skotisti: potuit, decuit ergo fecit. Duns Skotus se poziva na auktoritet sv. Augustina, (»de beata Virgine nullum volo facere sermonem quando de peccato agitur«), sv. Anselma (»matrem Dei tali puritate nitere qua major sub Deo intelligi nequit«). Služi se argumentacijom: Isus Krist je najsavršeniji posrednik između Boga i ljudi. Ali je čak savršenije posredovanje očuvati nekoga od grijeha, nego ga osloboditi od grijeha. Pristajalo se pak, da takav bude Isus prema svojoj majci.

Ove su dokaze kušali oboriti De Polliaco i De Napoli u ovim svojim djelima i pružili tako materijal svim susljednim teolozima, koji su se protivili ovomu Marijinu privilegiumu. Ipak je utjecaj Duns Skota nadvladao i približio parišku univerzu današnjoj nauci de Immacolata Conceptione. Na koncu auktor napominje, kako sada, poslije definicije, teki teolozi tumače stare teologe (na pr. sv. Tomu i sv. Bonaventuru), koji — čini se — nijesu pristajali uz tu nauku. Ima glasova za i protiv. Pitanje je ovo preveć zakučasto; auktor ga samo napominje. Preveć zakučasto mislimo

stoga, što su stari teolozi imali pojam nešto drugovačiji o »iustitia originalis«¹ i »peccatum originale«, nego što ga sada imadu teolozi. Sporazumni su svi u odgovoru na pitanje: u čemu je peccatum originale? Odgovaraju: in privatione iustitiae originalis. Ali u čemu se sastojala iustitia originalis? Ako se odgovori: in eo quod corpus subijciebatur animae, potentiae inferiores rationi, et ratio subijciebatur Deo, a ne da je tu bila i gratia gratis faciens; tada bi se moglo reći — kao što su kazali i stari teolozi, — da je B. Virgo concepta cum peccato originali. To ne bi značilo drugo, već da je primila od svojih roditelja ljudsku narav bez iustitiae originalis, u smislu gore navedenu, to jest naturam vitiatam, što je sve jedno što i fomitem peccati. Tu pak nije mogla doći u obzir gratia gratis faciens, jer se gratia odnosi ad personam, a ne ad naturam. Tada se mogu razumjeti riječi sv. Tome: »Gratia sanctificans non omnino directe opponitur peccato originali, sed solum prout peccatum originale personam afficit: est enim gratia perfectio personalis, peccatum vero originale est vitium naturae. (III. Sent. 3. dis. 1. 9. 1.). Taj vitium naturae in B. V. bio je ispravljen sanctificatione in utero. S toga je B. V. bila oslobođena a fomite peccati, a ne a peccato; jer ga na sebi nije ni imala in momento sanctificationis. Fomes peccati može stati sa gratia gratis faciente kao što je slučaj post baptismum. Ovakav se nauk ne bi protivio definiciji de Immaculata. Kada bi se stariji teolozi ovako shvatili, mogli bi se braniti, da nijesu protiv definicije.

Ali ako se shvati da je in iustitia originali bila udružena gratia gratis faciens; i da je peccatum originale privatio iustitiae originalis u tomu slučaju se ne može više kazati, da je B. V. bila niti za jedan časak u istočnomu grijehu. Takova se nauka više ne bi mogla nikako sljubiti sa definicijom.

Ali evo pitanja: kako su sv. Toma, sv. Bonaventura i drugi shvaćali peccatum originale i iustitiam originale? Stvar nije dosta jasna. Je li istina, da je nauka na pr. sv. Tome, da je istočni grijeh »privatio iustitiae originalis a da je »iustitia originalis« in integritate natuae et in gratia?¹

Štovani auktor, nakon ovakovih prolegomena, daje nam tekst De Polliaco i De Napoli prama kriterijima najmodernije kritike.

¹ O! tomu se mnogo pisalo, osobito nakon Enciklike Leona XIII., Aeterni Patris. 1879. Napominjem osim što je auktor naveo između drugih Dr. Schneider-a prevodioca Summae S. Toma na njemački, pa polemiku njegovu sa Dr. Többe: Die Stellung des h. Thomas von Aquin zu der U. E. der Gottesmutter, Münster 1892. — »O tomu je pisao »Katholik« Mainz. 1892. I. s. 568; Stimmen aus Maria Laach. 1892., 4. 309. — Zeitschrift für kathol. Theol. 1893., I. sv. s. 180. — Jahrbuch für Philosophie und speculative Theologie. VII. s. 461. — X. s. 45. XI. s. 57. — XII. 54. — XIV. 341. — XV. 227. XVIII. 160. »Divus Thomas«. Placentiae sv. VI. — koji je kašnje to jest g. 1919. zauzeo protivno stanovište. U ovom raspravljanju za i protiv mnogo se pojmova razbistrilo. Nije ovdje mjesto, da se ja pletem u rješavanje ovoga pitanja.

Ovo je izdanje izvedeno velikom pomnjom i ustrpljivosti; odaje u auktoru ne samo sposobnost za ovakove radnje i široku erudiciju, već, što je važnije, verziranost u predmet i kritičnost duha.

Još mi je napomenuti, da auktor piše jasnim i dosta lijepim latin-skim jezikom, što se čini u zadnje doba, da izlazi iz običaja. Čestitamo mu, da je ovim svojim prvim sveskom prinio znameniti prilog Marijologiji i znanstvenoj teologiji uopće.

U. Talijs.

Acta Conventus pragensis pro studiis orientalibus anno MCMXXIX celebrati. Olomucii 1930. Sumptibus Academiae Velehradensis, 8°—260. Pretium 38 Cč.

Ova vrlo lijepo i ukusno opremljena publikacija, u skladu sa svečanim stilom proslave svetovaclavskog jubileja sadržaje znanstvene i praktične referate, sa opisom priprave i održavanja kongresa za istočne crkvene studije. Ti se kongresi redovno održavaju u historijskom mjestu Velehradu u Moravskoj, gdje počiva tijelo sv. Metodija. Ali da se interes za studij orijentalnih crkvenih pitanja što više proširi, održan je jedan takav kongres pred nekoliko godina (1925) u Ljubljani, a prigodom svetovaclavskog jubileja u Čehoslovačkoj upriličen je takav znanstveni kongres u Pragu. Kongresu pribivalo je 172 učesnika. Među ostalima prisustvovali su kongresu najugledniji biskupi Čehoslovačke, kao na pr. nadbiskup praški dr. Kordač, nadb. olomučki dr. Prečan, posveć. biskup M. d'Herbigny, križevački biskup dr. Njaradi, biskup podlaški Przedziecki iz Poljske i drugi. Kao predavači sudjelovali su pored Msgra d'Herbigny-a ovi: Grivec, Vašica, Spáčil, Đulov, Vajs, Cichowski, Beauduin, de Meester, Slipij, Dvornik, Bourgeois. U referatima obradena su neka aktualna naučno dogmatska pitanja, a ponajviše zanimiva crkveno-historijska pitanja. Publikacija sadržaje dosta vrlo lijepih ilustracija učesnika kongresa i prigodnih svečanosti. Onima, koji se zanimaju za proučavanje problema zbliženja istočne crkve sa zapadnom, ova je publikacija neophodno potrebna zbog kontinuiteta sa ostalim kongresima ove vrsti, a osim toga zbog zanimivosti obradenih pitanja.

Dr. J. Oberški.

Od prof. Dr. Kniewalda primamo na uvrštenje:

K članku P. Antunovića o Katoličkoj Akciji i politici u »Novoj Reviji« 1931. III.—IV. str. 275. primjećuje uredništvo »Nove Revije«, da mi zamjera, što u svome odgovoru fra Roki Rogošiću citiram »Novu Reviju« kao takovu, a ne pojedine pisce, Marija Orelovskog, fra Kržanića i t. d. Neka znade uredništvo »Nove Revije«, da sam bio u svom članku upravo tako učinio, te sam per extensum naveo riječi i imena odnosnih pisaca, koji su u »Novoj Reviji« sustavno propagirali i branili tezu, da je dužnost katolika kao katolika opredijeliti se za izvjesnu jednu političku stranku. No urednik II. sveska »Bogoslovske Smotre« bio je mišljenja, da je to bolje izostaviti.¹ Ja sam to i učinio, te sam mjesto svega toga metnuo ovu reče-

¹ Tako je. Prostor je u listu dragocjen. Koga pak te pripovijesti »in extenso« zanimaju, neka ih traži u »Novoj Reviji«. Glavno je, da su odnosna mjesta tačno navedena.

Urednik Dr. A. Ž.